

PARTICULARIZĂRI ALE CRIZEI ECONOMICO-FINANCIARE ROMÂNEȘTI

CUSTOMIZE THE ROMANIAN FINANCIAL CRISES

*General de brigadă (r) prof. univ. dr. Mircea UDRESCU**

Crizele economice cunosc coborâșuri lente, stagnări sau scăderi ale activității economice. Criza economico-socială din România a început în 1990.. și continuă și în prezent, fiind accentuată de criza financiară și economică mondială. Leșirea României din criză este posibilă numai operațiuni morale în toate domeniile, prin deblocarea procedurilor funcționale ale proceselor economico-financiare și prin realizarea unui management performant la toate nivelurile.

Cuvinte cheie: *criza economică; criză financiară; criză morală; management performant; libertate; responsabilitate; performanță.*

The economic crises expect slow downs, stagnation or decrease of the economic activity. The socio-economic crisis in Romania started in 1990 and it continues in present being emphasized by the financial and economic crisis inside the international market. From now on the crisis turnoff for Romania is possible only by operating the morals to all the domains, by unlocking the functional procedures of the financial- economic processes and by showing a performant management for all the levels.

Keywords: *economic crisis; financial crisis; moral crisis; performant management; liberty; responsibility; performance.*

Definire. În general, criza economică exprimă starea de dificultate a activității economice, concretizată prin încetinirea, stagnarea sau scăderea activităților de natură economică. Ea apare ca fracturare gravă a echilibrelor macroeconomice, mai ales a celor dintre producție și consum, dintre cerere și ofertă, dintre gradul de folosire a factorilor de producție și gradul de ocupare a forței de muncă, dintre nivelul prețurilor și puterea de cumpărare a cetățenilor etc. Ca formă grafică de reprezentare a timpului în care se întinde, criza economică cuprinde momentul în care se produce o cotitură a ciclului economic ascendent și ține până când faza descendentă cedează din nou locul fazei ascendente durabile. În toată această perioadă, organismele guvernamentale și conducerile agenților economici acționează coordonat pentru a determina schimbări calitative menite să elimine cauzele care au generat dezechilibrele economice grave. La rândul lor, crizele financiare exprimă dereglări grave ale sistemelor financiare ale țărilor,

* Membru corespondent al AOȘR, Secția de științe militare; Universitatea Artifex, București; tel.: 0722 626 244

concretizate în deficite de proporții ale bugetelor de stat. După caz, crizele financiare pot să apară ca urmare a unor situații accidentale (reducerea substanțială a încasărilor bugetare), a unor șocuri neprevăzute la care este supusă economia reală (conjunctură nefavorabilă internă și/sau externă în anumite ramuri sau subramuri), a unor decizii hazardate ale forurilor de conducere, care angajează cheltuieli exagerate, ignorând riscurile la care se expun etc. Pe cale de consecință, crizele economico-financiare sunt cauzate de elemente generatoare de crize aparținând ambelor forme, care însă influențează negativ ambele domenii de activitate. Durata unei crize economico-financiare este determinată de indicatorii macroeconomici avuți în vedere, a căror reprezentare poate căpăta nuanțări multiple, generate de influențări subiective și politice.

Caracteristici definitorii. Literatura economică și politică a ultimilor ani abundă de referiri asupra crizei financiare mondiale, care a început prin 2007, și a antrenat în vârtejul său devastator diverse sectoare din domeniul economic. Multe țări au constatat un declin economic cauzat preponderent de acest fenomen conjunctural. Pentru România, dar și pentru cea mai mare parte din țările care s-au angajat pe drumul trecerii la economia de piață, *criza economico-financiară a început în 1989, concomitent cu declanșarea unei radicale crize politice, instituționale și de sistem.* De atunci și până acum, an de an, principalii indicatori macroeconomici au cunoscut scăderi spectaculoase, unele scăderi ale acestora fiind justificate și prin efectele crizelor conjuncturale, gen cea financiară declanșată în 2007. Fără nici un fel de explicație rațională, imediat după 1989, România a trecut de la o creștere economică bazată pe producție industrială și exporturi extinse la un model bazat pe consum. Ca atare, producția de bunuri în această perioadă a scăzut drastic, așa cum rezultă din tabelul următor¹:

Detalii	1989	2010
Salariați (mii persoane)	3 800	1 200
Contribuția industriei la PIB	52%	26%
Cărbune (mii tone)	66 462	6 500
Țitei (mii tone)	9 200	5 200
Oțel (mii tone)	14 411	3 900
Aluminiu (mii tone)	282	241
Cupru (mii tone)	39 397	0
Excavatoare (buc.)	953	0
Tractoare (buc.)	17 124	856
Locomotive (buc.)	152	0
Autocamioane (buc.)	13 515	55
Autoturisme (buc.)	144 000	350.000

Deoarece, de regulă, comparațiile se fac de la an la an, experții apreciază că, dacă scăderea produsului intern brut din 2010 se va dovedi mai mic de 2%, aceasta se datorează aportului pozitiv al sectorului industrial, care a înregistrat o creștere de 5,5 %, iar exporturile de bunuri au avansat și ele cu 28%.² La rândul său, agricultura a cunoscut în această

¹ Cf. Laurențiu Gheorghe, *Memorii industriale*, articol, Forbes, 7 martie 2011, p.14.

² Ibidem.

perioadă profunde transformări. Astfel, dacă specialiștii din domeniu și tendințele direct observabile pe plan european și mondial al acestui gen de activitate productivă susțin ideea că, agricultura performantă este absolut legată de concentrarea suprafețelor agricole în mari ferme de producție, actualmente, în România „...proprietatea rurală este de circa două ori mai fărâmițată decât în perioada interbelică. În urma aplicării Legii funciare, suprafața medie a gospodăriei agricole este de 1,9 ha, iar circa două treimi din gospodării au o mărime de 0,5 – 1,6 ha. În plus, potrivit datelor Academiei de Științe Agricole și Silvicultură, această proprietate este pulverizată mai departe în circa 40 de milioane de parcele, adeseori aflate la apreciable distanțe unele de altele”³. Așa se face că, deși suprafața noastră agricolă este apreciată că poate asigura hrana pentru jumătate din populația Europei, producția agricolă românească are caracteristici de supraviețuire, iar bună parte din nevoile proprii de consum se asigură din importuri. Cei mai de seamă economiști și sociologi au insistat asupra împletirii în angrenajul social a libertății cu responsabilitatea socială. Orice om își caută direcția existențială într-un univers mărginit de drepturi și obligații, de libertăți și responsabilități, atât față de propria sa persoană, cât și față de mediul social. Criza economico-socială din România este rezultatul înclinării balanței în direcția creșterii libertății și ignorării condamnabile a responsabilității. Imediat după 1989, echipele care s-au perindat la conducerea țării nu au pregetat să promită un alt fel de dezvoltare economică, menit să asigure tuturor o viață mai bună și mai multă liniște. În afara oricărei responsabilități, noile conduceri au angajat majoritatea socială în direcția unei reforme profunde, fără a se ține seama de costurile acesteia și împotriva idealurilor acesteia. Ca atare, toată reformarea socială de până acum este străbătută de lărgirea sărăciei, de destructurarea sistemului de sănătate și de învățământ, de degradarea alarmantă a producției autohtone, de pierderea unor piețe internaționale tradiționale, de risipirea avuției naționale, de contractarea mai ales pentru consum și pentru echilibrarea balanței de plăți a unor importante datorii externe, de creșterea dincolo de suportabil a șomajului, de migrarea a milioane de oameni în exterior pentru a căpăta ceva de lucru, de cele mai multe ori în condiții umiltoare etc.

Criza economico-politică a României este o criză de etichetă, fără responsabilități, doar cu consecințe. Toate suferințele oamenilor de după anul 1989 au fost și sunt mascate de umbra lăsată de emblema unei cunoscute stafii: comunismul. Înainte de 1989, comuniștii au acționat asupra ființei umane, restrângându-i orice formă de libertate, având numai obligații. Marile combinate, care înainte asigurau locuri de muncă pentru zeci de mii de oameni, deodată au devenit un morman de fiare vechi. Rezultatele muncii de atunci erau minciuni ordinare ale unei generalizate propagande de partid. După anul 1989, societatea nu a putut progresa deoarece comuniștii și securiștii au rămas încă printre noi, ei au controlat prin legături de cumetrie structuri și sisteme de decizie, au fost în măsură să reducă la un statut de piaiță chiar un președinte ales al Țării, autointitulat simbol al luptei anticomuniste. În România, statul a început să fie considerat cel mai prost manager. Hulit și arătat cu degetul din toate părțile, acesta a trecut la privatizarea rapidă a economiei, la retrocedarea pământului, la vinderea activelor etc. În loc să crească responsabilitatea conducerilor spre eficacitatea și eficiența economică a patrimoniului comun sub toate aspectele, prin forme mixte de proprietate, s-a trecut la privatizarea accelerată și fără răspundere. În loc să poarte răspunderea socială, politică și economică, dar și juridică,

³ N. N. Constantinescu, *Învățămintele ale tranziției economice în România*, Editura Economică, București, 1997, p.187.

pentru modul în care s-a gestionat avuția națională, liberalismul nostru original a declanșat corupția generalizată, îmbogățirea fără temeii a unei minorități politice și clientelare, și sărăcirea celei mai mari părți a populației. După două decenii de reformă, economia țării seamănă cu un bolnav, care timp de douăzeci de ani a fost supus mai multor terapii, iar acum este muribund. Medici și cunoscuți ai acestuia constată că bolnavul este într-o stare mult mai gravă decât acum douăzeci de ani, dar nu acuză pe cei care i-au administrat tratamentele, ci se mulțumesc să zică: „Asta a fost vrerea Domnului”. Și cum cu divinitatea supremă omul de rând nu se poate pune, rămâne numai să-și ducă viața în acest comun bălci al deșertăciunilor.

Algoritmul afundării în criză. În 1989, puțini au fost aceia care au prognozat o asemenea evoluție a mecanismelor economico-sociale. Acum, după mai mult de douăzeci de ani de transformări structurale, putem să desprindem următoarea desfășurare a evenimentelor care justifică abisul prăpastiei în care se găsește Țara, astfel:

Cauzalitate generală de sorginte externă

1. Lăcomia și lipsa de moralitate. Dincolo de forma patologică a lăcomiei, economia de piață cunoaște forme economice specifice ale acesteia. Oameni și organizații, într-un anumit cadru de reglementări, pot fi analizați după anumite grade de lăcomie. Lăcomie înseamnă mult mai mult decât a economisi pentru a avea de unde cheltui. Pentru a avea mai mult și mai mult, din lăcomie, oameni și organizații încearcă să nesocotească moralitatea și legalitatea, să ignore traumele viitoare ale partenerilor de afaceri, trăind cu mirajul ascunderii pentru totdeauna a poșigheții opace cu care se ascund izvoarele acumulărilor. Deși economia de piață a făcut dovada unor calități superioare economiei centralizate, expresia nevoii de libertate în activitatea umană nu trebuie să însemne o economie a lăcomiei malade, a cheltuielilor nesăbuite din bani împrumutați „...o economie a promisiunilor false făcute de toți în fața tuturor celorlalți, o economie în care slăbiciunile firii umane să fie cele mai puternice (iar, în unele situații, chiar și singurele...) rațiuni de creștere, o economie a șarlatanismului îmbrăcat în sofisticate buzz-words de marketing, a consumului de dragul lui însuși.”⁴. Criza mondială s-a declanșat oficial în august 2007, dar faptele generatoare erau vizibile din anul 2000, totul începând din momentul în care Rezervele Federale Americane au scăzut rata fondurilor federale de la 6,5% la 3,5%, pentru ca acestea să ajungă la 1% în iulie 2003, pentru treizeci și una de luni consecutiv, diferența dintre rata inflației și rata dobânzii pe termen scurt fiind negativă. La acest nivel, astfel, cel puțin oficial, se spera ca atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 să nu aibă influență negativă asupra ritmurilor de creștere economică americane. Moneda ieftină a dat naștere unui adevărat boom economic pe piața locuințelor. Pentru orice creditor, când moneda americană a devenit practic gratuită, goana de creditare a devenit obiectiv central. Mai mult decât orice creditori, creditorii ipotecari au scăzut până la ridicol standardele de creditare, generând forme sofisticate de comisioane, ceea ce a condus la apariția sistemului de brokeraj în domeniu. Până în 2005, aproape inexplicabil, valoarea pe piață a locuințelor a crescut cu peste 50%, declanșându-se o adevărată frenezie a construcțiilor, statisticile constatând că aproape 40% dintre casele cumpărate în sistem ipotecar nu funcționau în sistem de reședință, ci de case de vacanță etc.

⁴ Radu Furnică, *Economia Lăcomiei sau slăbiciunea exemplului*, articol, Forbes nr.1, 22 martie 2009, p.16.

Din lăcomie, băncile creditoare și-au pus inteligența la bătaie pentru a face locuințele mai convenabile și atractive. Astfel, s-a recurs, la început, la creditele ipotecare cu rate variabile în oferte speciale, având ratele inițiale sub media pieței pe primii doi ani, mizându-se pe faptul că după doi ani ipotecile s-ar fi putut refinanța prin creșterea prețurilor. Comisioanele la creditare au făcut ca standardele de creditare să fie pur și simplu ignorate, ipotecile devenind disponibile pentru persoane cu riscuri mari de creditare – numite ipoteci subprime, la care s-au adăugat creditele mincinoase – pentru persoane cărora nu li se solicita documente de garantare suficiente, și creditele „ninja” – pentru persoane cărora nu li se solicita nici deținerea unui loc de muncă, nici alte venituri, nici alte garanții, creditele obținându-se prin intermedierea unor brokeri interesați, ca și băncile creditoare, numai de comisioanele ipotecare. Oricine se poate întreba cum a fost posibil ca băncile să fie atât de irresponsabile și să-și asume asemenea riscuri, acordând credite, numai în schimbul unor ipoteci, chiar și la persoane care nu aveau domiciliu stabil, nu aveau loc de muncă, nu puteau garanta creditele cu altceva în afara ipotecii? Totul a fost posibil deoarece băncile care acordau creditele pe baza ipotecilor nu gestionau individual creditele acordate, nu urmăreau revenirea banilor, ci vindeau la pachet, în bloc, contra unor comisioane, ipotecile, altor bănci, care le transformau în obligațiuni de plată garantate. Acestea, fiind cotate de agențiile de rating demne de încredere, erau vândute cu precădere investitorilor instituționali, spre exemplu fonduri de pensii, fonduri de sănătate, alte fonduri interesate să obțină pe termen scurt anumite venituri din banii gestionați temporar. Toate tranzacțiile, de la sursa inițială, băncile care acordau creditele pe baza unor ipoteci, la băncile intermediare, care transformau pachetele de ipoteci, înobilându-le, în obligațiuni de plată garantate, până la fondurile de investiții, erau taxate, cu cât mai mare era volumul de bani tranzacționat, cu atât mai mare era suma comisioanelor. Așa se explică faptul că responsabili ai băncilor primeau anual prime, bonificații, care ajungeau chiar la milioane de dolari. Ierarhizarea mecanismului financiar-bancar sugera și sugerează creșterea securizării, menită să reducă riscurile, dar lăcomia acumulărilor, prin comisioane succesive, a făcut să crească riscurile, transferând posesia ipotecilor de la băncile care-și cunoșteau clienții către investitori care nu îi cunoșteau, printr-un sistem complicat de garanții iluzorii. Astfel, tot prin anul 2000, odată cu declanșarea avalanșei de credite ipotecare, au apărut și fondurile hedging, specializate pe credite, ce activau ca niște companii de asigurări fără licență, colectând beneficii din obligațiunile de plată garantate, pe care le asigurau. În scurt timp „Mania securizării a dus la o creștere enormă a folosirii efectului de levier. Pentru a obține obligațiuni obișnuite, era nevoie de o marjă de 10%; obligațiunile sintetice create prin swap, pe risc de credit, puteau fi comercializate cu o diferență de 1,5%. Acest lucru permitea fondurilor de hedging să obțină profit, prin exploatarea gradelor ierarhizate de risc, pe baza efectului de levier, scăzând beneficiile rezultate din riscuri”⁵. Printr-o adevărată inginerie financiară, banii reali au început să fie vânați cu lăcomie, prin comisioane, de brokeri de credite ipotecare, de bănci ipotecare, de bănci de investiții, de fonduri de garantare a riscurilor. Când aceștia au început să fie mai puțini, oamenii și-au dat seama de grozăvia cataclismului. Era deja mult prea târziu. Ipotecile lipsite de garanții migraseră, la fel ca celulele canceroase, afectând alte structuri importante ale angrenajului economico-

⁵ Cf. George Soros, *Noua paradigmă a piețelor financiare*, Editura. Litera International, București, 2008, p. 15.

social, punându-l în pericol. Lăcomia și lipsa de moralitate au dezvoltat starea maladivă a unui sistem propulsat de ieftinirea misterioasă a monedei americane.

2. *Neimplicarea instituțiilor statale americane și europene.* În sensul cel mai larg statul este exprimat de ansamblul instituțiilor politice și de guvernare ale unei țări, autoritatea centrală și locală, precum și instituțiile publice create de acestea pentru buna gestionare socială. Acțiunile prin care statul se implică în economie sunt de o mare diversitate și vizează o diversitate de domenii. La nivel macroeconomic, prezența statului se impune prin servicii a căror necesitate decurge din ansamblul economiei și au ca scop asigurarea cadrului juridic-legislativ, ameliorarea unor dezechilibre generale, înlăturarea unor dificultăți ce afectează un segment important al societății. Pentru a crea cadrul desfășurării normale a activității economice, statul își asumă rolul de titular unic de emisiune de monedă, promovează legi și reglementări ce trebuie respectate de toți agenții economici, impune aplicarea lor, realizează total sau parțial infrastructura necesară desfășurării unitare a activității economice (șosele, căi ferate, rețele de comunicații etc.), garantează și apără proprietatea, asigură condițiile afirmării liberei inițiative, redistribuie veniturile prin impozite și taxe, asigură securitatea și ordinea constituțională etc. La nivel microeconomic, prin serviciile nemarfare pe care le prestează pentru indivizi și grupuri de indivizi, prin intermediul administrațiilor locale, statul furnizează servicii colective locale. Prin modalitatea de a funcționa și limitele funcționării lor, piețele obligă statul să intervină pentru a realiza alocarea resurselor nemarfare pe care ele n-o pot face sau pentru a restabili concurența alterată prin infracțiuni pe care ele nu le pot sancționa. În esență, statul este un instrument politic și social menit să asigure desfășurarea reglementată a tuturor activităților economico-sociale. Asigurarea cadrului normativ general și urmărirea legalității generale sunt caracteristici de bază ale statului modern. Statele Unite se mândresc cu statul american care a asigurat dezvoltarea de după anii 1800, iar comparația cu fenomenele financiare actuale ne ajută să punem în evidență succesele de ieri și nereușitele de azi ale acestuia. În secolul al XIX-lea, când costurile de transport și comunicare s-au redus, iar piețele, mai înainte, cu caracter local, s-au extins, devenind piețe naționale, în care doreau să opereze firme de importanță națională, piețele nu au fost lăsate să acționeze la întâmplare, statul asumându-și un rol determinant în dirijarea evoluției economiei. Guvernul federal a reglementat sistemul financiar, a stabilit nivelul minim al salariilor și condițiile de muncă, a creat sistemele de protecție socială în condițiile economiei de piață. Spre deosebire de anii 1800, la începutul anilor 2000, statul american nu a mai vegheat la respectarea reglementărilor financiare proprii, devenind părtaș, prin omisiune, la distrugerea „visului american”. În timp ce la vârful piramidei se comentau rezultate de excepție în afacerile financiare și imobiliare, baza piramidei acestora era tot mai mult măcinată de fraudă. Și în contextul globalizării, boala sistemului financiar american a fost exportată în sistemul financiar european și nu numai. Oricum, la rigoarea recunoscută a instituțiilor de stat americane și la instrumentele științifice de analiză financiară la care se putea apela, practica demonstrată în primul deceniu al secolului al XXI încurajează pe cei care susțin vinovăția statului american în producerea acestei crize economico-financiare mondiale.

3. *Duplicitatea organismelor financiare internaționale de reglementare.* După cum este cunoscut, Fondul Monetar Internațional (FMI) a luat naștere în decembrie 1945, când primele douăzeci și nouă de națiuni membre au semnat articolele Acordului de înființare. Acceptarea unui nou stat membru se face pe baza unei „rezoluții de acceptare”, care

cuprinde condițiile de admitere, constând în: mărimea cotei alocate, modalitățile și datele vărsămintelor, termenul declanșării parității inițiale determinată în acord cu F.M.I. Dacă este aprobat de bordul guvernatorilor, orice solicitant de fonduri trebuie să-și amendeze propria legislație internă pentru a putea îndeplini politicile prudențiale convenite cu F.M.I. Deoarece SUA dețin 18,25 de procente din votul bordului F.M.I., adică de trei ori mai mult decât oricare alt membru, sunt multe voci care tratează această organizație de reglementare financiară internațională ca fiind emanația voinței SUA. Documente oficiale consideră că F.M.I. este o instituție centrală a sistemului monetar internațional, menită să gestioneze sistemul de plăți internaționale și sistemul de rate de schimb între valutele naționale, făcând posibil businessul dintre țări. Scopul său este să prevină crizele sistemului monetar internațional, încurajând țările să aplice politici economice solide, încurajând expansiunea echilibrată a comerțului mondial, stabilitatea ratelor de schimb, evitarea devalorizărilor competitive, corectarea disciplinată a problemelor de balanță de plăți etc. Deși percepția F.M.I. s-a schimbat semnificativ, publicațiile proprii susțin că această organizație acționează numai în scopul îndeplinirii obiectivelor sale inițiale, formulate încă din 1945, astfel⁶: Să promoveze cooperarea monetară internațională printr-o instituție permanentă, ce pune la dispoziție un mecanism de consultare și colaborare în problemele monetare internaționale; să faciliteze expansiunea și creșterea echilibrată a comerțului internațional, să contribuie astfel la promovarea și menținerea unor niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă și de nivel de real, precum și la promovarea dezvoltării resurselor productive ale tuturor membrilor, ca obiective primare de politică economică; să promoveze stabilitatea schimbului, să mențină aranjamente de schimb disciplinate între membrii și să evite competitivă depreciere a schimbului; să acorde asistență în scopul stabilirii unui sistem multilateral de plăți – necesar tranzacțiilor curente între membrii săi, și al eliminării restricțiilor impuse schimburilor străine, ce împiedică creșterea comerțului mondial; să dea încredere membrilor, punându-le la dispoziție resursele Fondului, prin mecanisme adecvate de protecție; le oferă astfel oportunitatea de a corecta ajustările defectuoase din balanțele lor de plăți, fără a apela la măsuri distructive pentru prosperitatea națională și internațională; să scurteze perioada și să reducă numărul dezechilibrelor din balanța internațională de plăți. În esență, F.M.I. este privit ca un organism creat cu scopul de a emite avertizări în privința izbucnirii unor crize ca în țările asiatice și, mai apoi, chiar ca în SUA. Este însă evident faptul că F.M.I. a acționat cu totul și cu totul diferit în cazul celor două tipuri de crize economico-financiare, chiar dacă între ele există suficiente puncte comune. Privind în urmă, este evident că politicile F.M.I. nu numai că au exacerbât situațiile de declin economic pentru țările asiatice, dar au fost și răspunzătoare de apariția crizelor financiare, liberalizarea prea rapidă a piețelor financiare și de capital, impusă de Fond, fiind probabil cauza cea mai importantă în declanșarea crizei, la care s-au adăugat, bineînțeles, și greșeli proprii țărilor respective. Dacă în țările asiatice, Fondul a fost foarte activ în a susține liberalizarea piețelor financiare și de capital, în Statele Unite ale Americii, Fondul nu a sesizat că se îndreaptă procesele financiare de pe o piață liberalizată, dar lipsită de responsabilitatea garanțiilor prudențiale. În mod surprinzător, ambele crize i-a luat prin surprindere pe observatorii F.M.I. Nu cu mult timp înainte de izbucnirea crizei asiatice, F.M.I. prognoza o creștere economică puternică pentru țările respective, previziunile sale

⁶ Cf. Patric Wood, *Operațiuni bancare globale: Fondul Monetar Internațional*, articol, Lumea nr. 11, 2007.

fiind atât de impresionantă încât se miza pe consolidarea „miracolului din Asia de Est”. La fel, indicatorii economici și financiari de pe piețele imobiliare americane erau prezentați de către Fond ca exemple ale modului în care o piață absolut liberă conduce la performanțe economice, în condițiile intervenției minime a statului. F.M.I. a susținut că piața este singura instituție care știe cel mai bine ce trebuie făcut și este necesar să nu se intervină prin reglementări în modul în care aceasta se dezvoltă. În concepția acestuia „Dacă piața spune să se construiască clădiri pentru birouri, atunci activitatea de construcții comerciale trebuie să fie care aduce veniturile cele mai mari. Dacă piața spune, cum a și făcut-o de fapt după liberalizare, să se construiască clădiri pentru birouri, atunci așa să fie: după logica celor de la F.M.I., piața trebuie să știe și de această dată ce este cel mai bine. Deși Thailanda avea nevoie disperată de investiții în sectorul public... s-au băgat miliarde în valorile imobiliare cu caracter comercial. Aceste clădiri sunt goale în prezent, ele reprezentând o mărturie a riscurilor pe care le implică excesiva exuberanță a pieței și a eșecului total al acesteia, care se poate produce în prezența unei reglementări inadecvate a activității instituțiilor financiare”⁷. Dacă în Thailanda, sub presiunea F.M.I., piața liberalizată a lăsat multe spații comerciale neocupate, în SUA, responsabile de criza mondială actuală, piața liberă, dominată de lăcomie și lipsă de control, a făcut să existe mii de locuințe neocupate și o mulțime de economii amenințate de volatilizare. În anumite cercuri, F.M.I. este acuzat de duplicitate în supravegherea activităților financiar-bancare globale. În relațiile cu țările în curs de dezvoltare, F.M.I. începe seria consultantelor prin a impune deschiderea piețelor pentru mișcarea liberă a capitalurilor speculative și limitarea intervenționistă a statelor. Imediat, banii încep să vină, dar tot așa de repede și părăsesc piața respectivă. Când se ajunge la acest prag, F.M.I. indică mărirea ratelor dobânzilor și restrângerea activității economice prin metode fiscale. Se ajunge la criză, iar Fondul sugerează vinderea activelor mult sub valoare către firme străine performante, vânzările trebuind să fie făcute de aceleași instituții financiare străine care au lăsat firmele fără capital, precipitând criza. Băncile respective încasează comisioane grase pentru vânzarea sau divizarea companiilor cu probleme, la fel de grase ca acelea pe care le încasează la început, când atrag bani în țara supusă supravegherii. Unele companii financiare, agreate de F.M.I., acționează cu cinism, achiziționând activele la prețuri de nimic, menținându-le până când economia își revine, după care se procedează la revindere, obținând profituri foarte mari. Spre deosebire de standardele aplicate țărilor mai puțin dezvoltate, în cazul crizei apărute în SUA, F.M.I. privește cu îngăduință intervenția statului în rezolvarea marilor probleme generate de criză, acceptându-se chiar acțiunile de naționalizare mascată.

Criza economică mondială este în plină derulare, iar libertatea exagerată a pieței este pusă sub semnul întrebării. Lumea este obligată să admită că piețele lăsate libere influențează negativ cursul evenimentelor. Piețele pot crea, ele însele, instabilitate și incertitudine, ceea ce trebuie avut în vedere atunci când se decid politicile macroeconomice, în cadrul cărora, libertatea piețelor ar putea foarte bine să fie corelată cu stabilitatea economică, pe care să o poată deservi. În acest sens „...când sistemul financiar este în pericol, autoritățile trebuie să cedeze. Fie că le place sau nu, instituțiile de creditare trebuie să accepte faptul că se află sub protecția autorităților și, în consecință, trebuie să plătească un anumit preț. Autoritățile trebuie să exercite un control mai strict în fața de expansiune a

⁷ Joseph E. Stiglitz, *Globalizarea*, Editura Economică, București, 2005, p.166.

creditelor. Evident, acest lucru va limita profitabilitatea afacerilor. Cei angajați în domeniu vor milita împotriva acestui lucru, dar acordarea creditelor trebuie să rămână o activitate bine reglementată. Dacă lucrurile scapă de sub control, iar instituțiile financiare au nevoie de ajutor, responsabilitatea aparține autorităților. În ultimii ani lucrurile au scăpat de sub control, iar industria financiară a fost lăsată să se extindă mult prea mult, devenind mult prea profitabilă⁸. Cea mai importantă lecție a acestei crize economico-financiare demonstrează cu argumente tardive și dureroase că autoritățile statale trebuie să se implice nu doar în controlul fluxurilor monetare, ci și în procesele de acordare a creditelor. Dar omenirea devine neputincioasă când instituțiile publice ignoră propriile responsabilități sociale, pe care, post-factum, le cataloghează a fi nu numai neputincioase, ci și părtașe la o conspirație ocultă.

Cauzalitate particulară de sorginte națională

S-a implementat un cadru legislativ menit să destructureze și să absolve de responsabilitate. Cartea de căpătâi este reprezentată chiar de Constituția adoptată în noiembrie 1991, din care se reține: Economia României este economie de piață. Statul trebuie să asigure: libertatea comerțului, protecția concurenței loiale, crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție, protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară, stimularea cercetării științifice naționale, refacerea și ocrotirea mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic, crearea condițiilor necesare pentru creșterea calității vieții. Ocrotirea proprietății, subsolul, căile de comunicație, resursele economice și platoul continental etc. fac obiectul exclusiv al proprietății publice, dar pot fi închiriate sau concesionate. Protecția socială a muncii etc. Pe baza Constituției, strategiile de guvernare, ca și întregul evantai de legi, au acționat în direcția modificării raporturilor de proprietate. Ca atare, proprietatea de stat și proprietatea cooperatistă au fost din ce în ce mai ocrotite, încât s-au transformat preponderent în proprietatea privată. Înlocuirea conducerilor întreprinderilor și organizațiilor de stat cu entități numite pe criterii politice. Ca atare, s-a scos managementul firmelor de sub controlul salariiților, s-a scurtcircuitat cadrul instituit de împiedicare a acțiunilor de devalizare a entităților de stat și s-a încurajat dezvoltarea interesului privat. După modelul de tristă amintire „Mitrea Căcor”, managementul profesionist a fost înlocuit cu managementul clientelar de partid, iar rezultatele economice au început să se înscrie pe o linie descendentă. Suma acestora a marcat începutul crizei economice sistemice, ce s-a accentuat pe măsură ce viața economică mondială a fost lovită de alte crize conjuncturale. Scindarea, în ciuda oricărui criterii economice, în mai multe structuri independente, a marilor întreprinderi de stat. Ceea ce se realizase în temeiul legităților de centralizare și concentrare economică s-a distrus dintr-o ignoranță politică mai mult decât condamnată. Astfel, unități economice competitive pe plan internațional și-au pierdut identitatea, unitățile create au început să se concureze între ele, iar piața lor a fost preluată încetul cu încetul de competitorii externi. Urmarea a constat în stări de insolvență și în faliment. Spre exemplu, mari platforme industriale ca Electroputere, Tractorul, Uzinele 23 August etc. au predat piața externă și internă competitorilor străini, pentru ca pe amplasamentul lor să se dezvolte dubioase centre de locuințe sau comerciale.

⁸ George Soros, op.cit., p.126.

Declanșarea și cultivarea iresponsabilă a blocajelor financiare. Transformarea întreprinderilor de stat în societăți comerciale și regii autonome s-a făcut fără temei economic. Lăsate într-o autonomie funcțională, fără a beneficia de la început de un capital circulant bănesc, cel puțin pentru plata salariilor și achitarea aprovizionărilor implicate de reluarea proceselor de producție, a pus majoritatea unităților în situația de a apela la credite bancare. Totodată, restituirea nejustificată a părților sociale, în valoare de aproximativ 30-33 de miliarde lei (de atunci), a dus la decapitalizarea bruscă a întreprinderilor de o mare parte a capitalului circulant bănesc, a generat inflație, lovind grav economiile populației și procesele economice ale firmelor. Apelarea la credite, ale căror dobânzi au crescut continuu, 30-40%, 150%, 180% etc., a extins blocajul financiar, în acest carusel intrând chiar și cele mai performante firme. După aproape cinci ani de reforme economice, capacitatea de producție a țării scăzuse la circa 40-50%⁹. Deprecierea sistematică a leului față de dolar. De la circa 60 lei, cât era în 1990, dolarul a ajuns să fie cotate în 1996 cu 3.600 lei, pentru ca la casele de schimb să se vândă cu 4.700 – 4.800 lei. Inflația galopantă a afectat serios puterea de cumpărare a populației, a pus la grea încercare firmele productive și a ajutat o minoritate clientelară să se îmbogățească, mai ales prin acțiuni financiare frauduloase. Acceptarea ca pe o fatalitate a unor factori externi conjuncturali. În condițiile în care România respecta, de maniera celui mai umil elev, indicațiile de a încheia cu celelalte state noi tratate de liber schimb, constata că țările occidentale făceau tot ceea ce este posibil pentru protecția produselor proprii oriunde se preta să se procedeze în acest fel. În plus, România a respectat întocmai condițiile embargourilor ONU care au privit zona IRAK și zona iugoslavă, ceea ce a lovit greu economia românească bolnavă, care a rămas numai cu promisiuni în legătură cu pierderile provocate de aceste acțiuni. În plus, odată cu destrămarea pieței CAER, într-o manieră de neînțeles, politica românească a impus un adevărat blocaj politic și economic în relațiile cu fostele state sovietice, ceea ce a permis ca țărilor occidentale puternice să savureze instalarea facilă pe o asemenea mare piață economică. Deși specialiștii în domeniu sunt de altă părere, forțele politice conducătoare din România continuă și astăzi să pună la stâlpul infamiei orice relații economice de anvergură cu Rusia și China, cu implicații majore în stabilirea de direcții strategice de acțiune pentru stimularea exportului și pentru stimularea producției interne. Toate aceste acțiuni, la care se adaugă corupția aproape generalizată și ineficiența autorităților de la toate nivelurile, au făcut ca România să cunoască aspre reduceri ale produsului național, să se confrunte cu sărăcia și cu deziluzia socială. Orice comparație cu anul 1989, din punctul de vedere al nivelului producției, arată cu argumentele cifrelor matematice că România se găsește într-o profundă criză economico-socială și financiară. O asemenea situație este apreciată și de maniera „...trebuie subliniat că perioada 2009-2010 are ca trăsătură principală, în strategia economico-financiară, „confuzia aparentă” suprapusă „intereselor meschine de grup”. Fără o convingere fermă, bazată pe starea internă, dar argumentând prin evoluțiile din țările unde s-a declanșat, pot afirma că România va mai sta sub efectul profund al crizei până în iunie 2011, după care va începe o ușoară inversare a trendului. Aceasta va depinde și de încheierea ca și de analiza analizei bugetare pe 2010, de coerența proiecției bugetare pe 2011 și, în special, de aducerea puterilor statului în albia corelațională necesară și benefică.”¹⁰

⁹ Idem, p.69.

¹⁰ Constantin Anghelache, *Diagnoza macroeconomică își pierde din relevanță dacă nu duce la soluții pe termen lung*, Economistul, nr. 8, 14 martie 2011, p.7.

4. Direcții de acțiune pentru o redresare continuă. Desigur, cifrele matematice și analizele specialiștilor arată că România este încă în recesiune. Milioane de români trăiesc drama crizei într-o sărăcire pe alocuri dezumanizantă. Totuși, se speră ca anul 2012 să aducă un nou trend pozitiv în economie, menținând încă vie speranță oamenilor în mai bine. Modalitățile de ieșire din criză sunt multiple, fiind susținute de politicieni, organisme naționale și internaționale, cercetători, oameni de știință, chiar oameni de rând. În acest context, noi considerăm a fi extrem de necesar să se acționeze în următoarele direcții mai importante, astfel: *Activarea în toate domeniile a principiilor de moralitate.* De câteva secole, mai abilitat în ultimele decenii, oamenii au început să-și proiecteze viața acordând mai multă atenție conceptelor juridice și mai puțin celor morale. Ca atare, chiar și hoțul nu este hoț, ucigașul nu este criminal, mincinosul nu este mincinos ș.a.m.d. până când justiția nu se pronunță în cauză. În detrimentul legii, hoții, mincinoșii, criminalii etc. continuă să se bucure de drepturile nevinovăției, se plimbă nestingheriți în societate, iar cu pleiadă de avocați sunt achitați, spre indignarea celorlalți cetățeni. Ca atare, cinstea, corectitudinea, sinceritatea, rușinea etc. au devenit valori subordonate acțiunilor juridice, răufăcătorii putând să sfideze majoritatea, aducând drept argument faptul că justiția le-a dat dreptate sau i-au scos de sub urmărirea penală. În realitate, criza economico-financiară actuală, cea mondială și cea românească, este o criză morală. Oamenii și-au pierdut adevărata busolă a acțiunii sociale. Așa zisa corectitudine juridică a făcut să asigure dezvoltarea egoismului, lăcomiei, nerușinării, libertății fără responsabilitate. Fără rușine politicienii se acuză de fapte oribile, fără teamă de lege și fără remușcări aparatul administrativ a devenit din ce în ce mai corupt, fără rușine personalul medical, aproape fără excepții, pretinde foloase necuvenite de la bolnavi, chiar dacă serviciul medical de stat este gratuit, fără rușine profesorii devin mai mult decât subiectivi atunci când acordă note, în sfidarea legii și normelor morale de conviețuire interlopilor resping normele de drept și impun reguli de tip mafiot etc. Nu cu mulți ani în urmă, cei ce încălcau normele morale de conviețuire socială erau autoeliminați din grupurile de apartenență, iar acțiunea respectivă se sprijinea pe duritatea normelor juridice. Orice plan de redresare economico-socială va rămâne fără finalitate dacă nu este fundamentat pe o radicală însănătoșire morală. Sănătatea morală poate elimina corupția de la toate nivelurile, poate elimina nedreptatea, poate limita lăcomia, poate deveni temelie pentru o viață mai bună.

Deblocarea mecanismelor de funcționare a sistemului economico-financiar. În fond, economia națională funcționează ca un sistem integrat de intrări, de transformări și de ieșiri, care trebuie să asigure condiții din ce în ce mai bune pentru cei care iau naștere la procesele respective. În concepția noastră, deblocarea mecanismelor de funcționare a sistemului economico-social național ține, în primul rând, de responsabilizarea factorilor de decizie politică. Libertatea lor politică trebuie neapărat justificată prin responsabilitate morală și juridică. Analizând stările economico-financiare actuale, cancelarul german Angela Merkel a făcut apel la „...coresponsabilitatea politicii pentru conștiința din comunitate în ceea ce privește normele, ideile și atitudinile. Efortul etic este o problemă de supraviețuire a statului modern.”¹¹ Deblocarea prin responsabilizare politică și guvernamentală ar putea viza: încurajarea fluxurilor de investiții, scăderea inflației, reducerea cheltuielilor inutile, identificarea piețelor disponibile, modernizarea producției, disciplină în muncă, concentrarea

¹¹ Apud Constantin Popescu, *În România, reforma a reușit, economia a murit*, Economistul, nr.8, 14 martie 2011, p.45.

și centralizarea producției, corelarea fluxurilor care se construiesc pe cheltuieli necesare și venituri superioare etc. Dar cum se pot transforma toate aceste direcții de acțiune în planuri, în responsabilități, din moment ce nimeni din țara asta nu știe care sunt funcțiile politice și care sunt funcțiile administrative! Continua afundare morală poate justifica la un moment dat o intervenție providențială. Oamenii vor să vadă fapte dătătoare de speranță în industrie, în agricultură, în sănătate, în învățământ, în administrație, în turism, în justiție, în toate angrenajele sociale. Totul trebuie să se miște bine coordonat într-o atmosferă de moralitate.

Suștinerea unui management performant. Managementul presupune utilizarea competitivă a resurselor avute la dispoziție. Prin management performant se justifică de ce unele țări sunt bogate și altele se afundă în sărăcie. În realitate, țările cu management iresponsabil, deși sunt îndemnate să acționeze așa cum cerea Cicero în Senatul roman, încă din anul 55 î.Ch. „Bugetul național trebuie echilibrat. Datoria publică trebuie redusă. Aroganța autorităților trebuie moderată. Plata către guvernele străine trebuie redusă, dacă națiunea nu vrea să fie falimentată. Oamenii trebuie să învețe din nou să muncească, în loc să fie asistați cu mijloace publice.”¹² Dar oamenii învață să muncească numai dacă munca este planificată, organizată, antrenată și coordonată riguros, astfel încât cei ce muncesc nu se vad transformați în unelte lucrătoare. Cel ce muncește trebuie să aibă un trai decent. Fără cointeresare materială, și cele mai ambițioase perspective manageriale sunt sortite eșecului, deoarece veniturile salariale menținute la nivelul subsistenței atrag după sine munca de mântuială. Echilibrările performante, din toate domeniile de activitate, nu trebuie să se sprijine pe amputări iraționale, fără discernământ, de salarii, de cheltuieli materiale, de importuri etc., ci pe gestionarea performanțelor în ieșiri, în produse, în productivitate, în vânzări, în creșterea satisfacției induse în aval de subsistemul de transformare. Un asemenea management poate să performeze numai într-un mediu de moralitate și responsabilitate, așa cum se întâmplă în societatea germană. Desigur, cele trei direcții fundamentale de luptă împotriva crizei au ca punct de plecare o veritabilă asanare morală, individuală și de grup reprezentativ. Dacă aceste comandamente nu se iau în seamă, schimbările la care vom face mereu referire nu vor avea drept efect decât o și mai mare afundare în criză.

BIBLIOGRAFIE

- Anghelache, Constantin, *Diagnoza macroeconomică își pierde din relevanță dacă nu duce la soluții pe termen lung*, articol, *Economistul*, nr. 8, 14 martie 2011.
- Constantinescu, N.N., *Învățămintele ale tranziției economice în România*, Editura Economică, București, 1997.
- Furnică, Radu, *Economia lăcomiei sau slăbiciunea exemplului*, articol, *Forbes*/22 martie 2009
- Laurențiu, George, *Memorii industriale*, articol, *Forbes*, 7 martie 2011.
- Popescu, Constantin, *În România, reforma a eșuat, economia a murit*, articol, *Economistul*, nr.8, 14 martie 2011.
- Stiglitz, Joseph E., *Globalizarea*, Editura Economică, București, 2005
- Soros, George, *Noua paradigmă a piețelor financiare*, Editura Litera International, București, 2008
- Wood, Patric, *Operațiuni bancare globale: F.M.I.*, articol, *Lumea*, nr.11/2007

¹² Ibidem.